

Den 2-årige læreruddannelse

Lidt om sprog og uddannelse i Godthåb

af Svend Kolte-Olsen

Det er vel kendt, at der ved Grønlands Seminarium er startet en ny 2-årig læreruddannelse med grønlandsk som eneste undervisningssprog og uden krav om højere forudgående eksamen. Men alligevel er det begrænset, hvad pressen har orienteret om denne uddannelse. Grønlandsposten har været usædvanlig tilbageholdende i sin dækning af dette stof, måske fordi uddannelsen endnu er et eksperiment; og de danske aviser, med deres ret tilfældige dækning af nyheder fra Grønland, har tilsyneladende slet ikke opdaget, at uddannelsen nu har fungeret i 2 år.

Men man vil måske synes, at det er meget at bruge flere sider i „Grønland“ på at meddele, at de endelig er kommet til fornuft deroppe i Godthåb – og har genindført noget, der ligner den gode gamle kateketuddannelse.

På en måde er det rigtigt; mange af de ideer, der ligger til grund for den 2-årige uddannelse, er de samme, som skabte kateketuddannelserne i Godthåb (og Jakobshavn) – og alligevel er sammenligningen helt forkert.

Den 2-årige uddannelse er ikke blot

en hjælpelærer- og hjælpepræsteuddannelse til afhjælpning af mangel på „rigtigt“ uddannet personale, men en uddannelse med et selvstændigt indhold. Uddannelsen vil formodentlig få betydelig indflydelse på anden pædagogisk uddannelse i Grønland, på udviklingen af det grønlandske sprog – og forhåbentlig på de videnskabelige institutioner, der arbejder med grønlandsk sprog og pædagogik.

På baggrund af et ophold i foråret på Grønlands Seminarium vil jeg prøve at belyse dette synspunkt, idet jeg lægger hovedvægten på det grønlandske sprog og dets anvendelse i undervisningen.¹

Kort om uddannelsen.

Den umiddelbare årsag til at oprette den nye uddannelse var den velkendte mangel på grønlandske lærere. Uddannelsen startede i efteråret 1973. Ved udvælgelsen af ansøgere blev modenhed og evt. praktisk erfaring fra erhverv stillet som særlige kvalifikationer, medens kravene til skoleuddannelse ikke var højere end 8–9 års almindelig skolegang. Uddannelsen blev derfor et virkeligt alter-

nativ til den egentlige seminarieuddannelse med tilbud til en helt anden elev-nelse med tilbudt til en helt anden elev-kreds. Uddannelsens pædagogiske ledelse er Seminariets lærerråd med vice-skoleinspektør Kristian Olsen som daglig leder.

Uddannelsen er ikke en forkortet, all-round udgave af den „store“ seminarieuddannelse, men er koncentreret om de musiske fag, faget orientering og faget grønlandsk' med mindre vægt på fag som regning og dansk. Hertil kommer et betydeligt antal timer i pædagogisk teori og metode. Praktikperioderne er ganske korte, ca. 14 dage, og foregår derfor hovedsageligt i Godthåbs skoler.

Med denne sammensætning sigter uddannelsen især på førstnævnte tre skolefag, men det er desværre ikke helt afgjort, hvilke fag og niveauer de 2-årigt uddannede lærere skal undervise i, til trods for at det første hold netop er blevet færdigt. Til gengæld er der ingen ansættelsesvanskeligheder, samtlige 2. klasse elever var ansat allerede inden endelig eksamen med ca. halvdelen til bygdeskoler, halvdelen til skoler i byerne.

Det må nævnes, at uddannelsen er ens for alle, dog med mulighed for tilvalg til den såkaldte kateketlinje, en interessant mulighed, som afspejler øget forståelse for især bygdernes behov og for religionen som eksisterende faktor i de grønlandske samfund.

Hvad er det nye?

Det, man først lægger mærke til, er naturligvis, at al undervisning, undtagen netop faget dansk (3 ugl. timer), fore-

går på grønlandsk, og at læremidler næsten udelukkende er udarbejdet på grønlandsk.

Dette er ganske vist ikke nyt i historisk perspektiv, men det er ligegodt længe siden, at en regulær uddannelse er blevet gennemført på grønlandsk. At man dermed har brudt det danske sprogs enestilling som undervisningssprog i nyere tid er af kolossal betydning – vi vil komme tilbage til dette. Nyt, og godt, er det også, at uddannelsen ikke alene henvender sig til de ganske unge. Tværtimod, de særlige adgangskrav bevirker, at eleverne er i vidt forskellige aldersklasser, fra ca. 20 til 40 år, med et gennemsnit i slutningen af tyverne. Det er gunstigt, fordi man dermed udnytter ressourcerne i den grønlandske befolkning langt bedre, og fordi man undgår de konflikter i samfundet, som med sikkerhed opstår, hvis uddannelsessystemet alene er et tilbud til de ganske unge. Uddannelsen var fra starten planlagt til i endnu højere grad at være et tilbud til lidt ældre, erhvervsaktive personer – men den kroniske mangel på boliger og arbejdspladser i Godthåb bevirkede, at det i praksis var umuligt for de udenbys elever at tage familie med. Der var ganske vist elever, der fandt sig i at rejse fra børn og mand eller kone. Men det er naturligvis undtagelser, og problemet med især boliger er netop for denne uddannelse et alvorligt handicap.

En tredje slående ting var elevernes betydelige motivation og arbejdsindsats. Uddannelsens karakter af eksperiment har naturligvis stimuleret en holdning à la nu-skal-vi-vise-dem-hvad-vi-kan og har skabt et usædvanligt arbejdsklima

*Uddannelsen bor i Godthåbs gamle sygehus.
Enkelte elever bor på kollegieværelser, der er indrettet på 1. sal.*

Fot.: Svend Kolte-Olsen (1975).

mellem lærere og elever trods en meget stram studieplan. Men elevernes baggrund og sammensætning har utvivlsomt også spillet en stor rolle for miljøet.

En grønlandsk uddannelse?

F. eks. i den meget vigtige debat, der er ført i A/G i vinter og foråret om hjemmestyre og „kalaaliussuseq“, er det gang på gang blevet fremført, at skolen må indrettes efter de grønlandske forudsætninger.² Desværre har debatten ikke ført til nogen klar definition af, hvad grønlandske forudsætninger er.³ Det står heller ikke klart, hvordan de grønlandske forudsætninger skal realiseres i samfundet. Det bør man ikke kritisere A/G

for. Indholdet af et begreb som f. eks. et lands kultur vil altid kunne diskuteres uendeligt, både i en avis og på videnskabeligt plan – men debatten kan også føres på en anden måde, nemlig ved at diskutere hvordan man konkret bør bære sig ad inden for f. eks. undervisningen. Her er den 2-årige læreruddannelse et oplagt emne for studier af en uddannelse på grønlandske forudsætninger. Det er nævnt, at undervisningen foregår på grønlandsk. Men er den også i sit indhold en grønlandsk undervisning?

Det er svært at svare på – og især er spørgsmålet nok stillet forkert op. Efter min mening kan man ikke tale om en særlig grønlandsk pædagogik eller over-

hovedet om nogen form for nationale videnskaber, — men det må være muligt at beskrive, hvorledes pædagoger i et enkelt land lærer og udnytter den i realiteten internationale viden på området. Men det er også afgørende for resultaterne.

Som generelt princip kan man sige, at indholdet i undervisningen er formidlede og tilpassede elementer af den „internationale“ viden, som uddannelsens lærere i praksis har fået ved studier på danske seminarier og lærerhøjskoler.

Formidlede på den måde, at undervisningen foregår på grønlandsk. Eleverne vil derfor ikke have større forståelsesvanskeligheder end normalt ved indlæring af nyt stof, og vil uden sproglige vanskeligheder kunne videreføre deres viden til skolebørnene og deres forældre. Det er formodentlig en betydelig fordel, disse lærere har fremfor andre grønlandske pædagoger, der arbejder i Grønland.

Undervisningen er *tilpasset* på den måde, at den teoretiske viden overalt er anvendt på aktuelle grønlandske forhold. Således er undervisningsmidlerne i de teoretiske fag udarbejdet i form af kompendier, der i princippet indeholder en kort omtale af den almengyldige teori og derefter en mere eller mindre udtømmende diskussion af teoriens anvendelse i konkrete situationer i det grønlandske samfund.

Eksempelvis tager et afsnit om børns sproglige udvikling sit udgangspunkt i et kendt digt af Pavia Petersen „Oqaat-sivut“ (vort sprog), omtaler forskningsresultater fra Frantz From, Mette Kunøe, Niels Hansegård — og ender i

en diskussion især om grønlandske børnehaver og dobbeltsprogede hjem! Diskussionerne i timerne følger samme princip.

Naturligvis kan en hensigtsmæssig anvendelse af almengyldig viden på grønlandske situationer også ske, uden at der udarbejdes særlige kompendier eller lærebøger, ja endda uden at undervisningssproget behøver at være grønlandsk. Dette er faktisk vilkårene for de fleste grønlandske pædagogstuderende. Men man sætter i så fald store krav til elevernes egen evne til at transformere den almengyldige viden. Hvis eleverne ikke har den evne, vil de på mange måder være afskåret fra at udnytte deres uddannelse fuldt ud. Så meget mere uheldigt, som det altid forventes, at det er de grønlandske pædagoger, der tager sig af den pågældende institutions tilpasning til samfundets vilkår, i sproglig og andre henseender.

Lærebøger.

Da der stort set ikke findes færdige læremidler på grønlandsk, må næsten alt udarbejdes af lærerne, lige fra små grundbøger over kompendier til løse blade. Det er anseelige mængder sider, der således skal produceres, samtidig med at der undervises. Men det har den pædagogiske fordel, at det på mange måder ligner situationen i mange fag i den grønlandske børneskole, og eleverne vænner sig til at arbejde med sådanne læremidler. I virkeligheden er der ikke nogen klar grænse mellem læremidler og de ting, eleverne selv producerer under uddannelsen. Følgelig var mange elever meget dygtige til lynhurtigt at fremstille

Fot.: Svend Kolte-Olsen (1975).

De gamle patientstuer er helt moderne indrettet og gjort til udmærkede undervisningslokaler. Der er pyntet med det nyeste anskuelsermateriale fra skoledirektionen.

duplikeret materiale, både grafisk og fagligt velformet.

Til gengæld kan der være den fare ved metoden med de dupliserede blade, at eleverne ikke lærer at benytte anden faglitteratur, hvor den foreligger, og måske i for høj grad kommer til at stole på egne produkter i valg af læremidler, i stedet for at låne hos en kollega eller arrangere oversættelse eller produktion af et større fælles værk. Dette kan illustreres ved at henvise til det betydelige antal forskellige fremstillinger af grønlandsk grammatik, der anvendes i skolerne, på seminariet, på danske universiteter, på Højskolen. Her var kræfterne nok bedre anvendt ved en fælles, autoriseret udgave, som kunne behandles overfladisk eller suppleres med dyberegående artikler.

Især om sproget i uddannelsen.

Som nævnt er det af stor betydning, at man med den 2-årige læreruddannelse har vist, at en længere, moderne uddannelse kan gennemføres på grønlandsk. Ganske vist er man i Grønland enige om, at det grønlandske sprog skal bevares (naturligvis, man kan jo ikke tage sproget ud af munden på folk), men der er alligevel en udbredt opfattelse af, at dansk er mere egnet til at udtrykke materier fra den højere dannelse. Således gav en iøvrigt grønlandsk pædagog, der arbejdede med grønlandsk sprog, overfor mig udtryk for, at de grønlandske gloser, man anvendte på den 2-årige uddannelse, ikke var så præcise og dækkende som de tilsvarende danske gloser, som man hellere skulle brugt. (F. eks. bruge „intelligens“ i stedet for „eqqarsarsinnaassuseq“, eller „personlighedsmåling“ i stedet for „kinaassusersiorneq“).

Dette er ganske sikkert ikke rigtigt. Grønlandsk eller et andet givet sprog er ikke i sig selv mere eller mindre egnet til at udtrykke enkle eller komplekse begreber. Man kan tale om, at et sprogs brugere har et mindre eller større ordforråd på et givet område eller anvender et ord mere eller mindre konsekvent i en bestemt sammenhæng – men det er ligegyldigt hvilke lyde eller bogstaver, der bruges til at betegne et bestemt begreb. Hvis grønlandsk tilsyneladende ikke er særlig egnet til at beskrive avanceret pædagogisk teori, skyldes det, at sproget ikke bliver brugt på dette område, ikke at der er nogen „fejl“ ved sproget som sådant.

Iøvrigt er det overvurdering af dan-

skeres ordforråd i dansk, hvis man tror, at det omfatter et særlig stort antal gloser, der bliver brugt på en særlig præcis og avanceret måde. Det mest læste sprog på danske universiteter og højere læreanstalter er engelsk. Fordi danskere ikke er særlig nationale i deres sprogbrug. Om grønlandere skal være det, dvs. benytte deres modersmål på områder, som tidligere kun er blevet beskrevet på dansk eller andre sprog, kan man ikke afgøre ved påstande om det grønlandske sprogs egenskaber eller kvaliteter. Det er et rent politisk spørgsmål, som har tæt sammenhæng med de politiske spørgsmål omkring det grønlandske samfunds kulturelle og sociale selvstændighed.

Det grønlandske sprog bliver brugt meget konsekvent i den 2-årige uddannelse. Ikke alene er læremidler og diskussioner i klasserne på grønlandsk – men langt hovedparten af de nye begreber, eleverne lærer under deres uddannelse, læres med grønlandske betegnelser. Antallet af låneord er derfor ganske ringe.

Det er en pædagogisk fordel, fordi eleverne dermed får en ensartet sprogbrug, dvs. er enige om betydningsindholdet i de ord de bruger. Selvfølgelig kan der konstateres individuelle variationer, og deraf følgende misforståelser, men man undgår de hyppige og alvorlige misforståelser, der altid opstår i en undervisning, hvor flere sprog anvendes.

Det blev flere gange fremhævet, både af lærere og elever, at det fælles grønlandske sprog betyder et bedre psykologisk klima i klassen, fordi det er nemmere at deltage i en diskussion og kriti-

sere hinandens arbejde, uden at der opstår fornærmede følelser og barrierer.

Det lyder meget sandsynligt, men er naturligvis vanskeligt at konstatere, fordi mange andre faktorer påvirker miljøet i klassen. Men det er en kendsgerning, at diskussionerne i klassen var meget brede på den måde, at alle deltog meget aktivt, og meget dybtgående på den måde, at der bestemt ikke blev lagt fingrene imellem, når noget skulle kritiseres. Nogenlunde samme tendens til mere åben adfærd i klassen iagttog jeg i de grønlandssprogede timer på det egentlige seminarium.

Påvirkning af det grønlandske sprog?

Det er vist, at den 2-årige uddannelse er enestående med hensyn til at behandle visse fagområder på grønlandsk. Man kan derfor, lidt misvisende, sige, at der er skabt en mængde „nye ord“. Vil dette påvirke den grønlandske sprogbrug i fremtiden? Vil man i fremtiden lettere kunne behandle f. eks. pædagogiske emner på grønlandsk ved at holde sig til den ny sprogbrug på den 2-årige uddannelse?

Det er troligt, fordi det er en kendsgerning, at mange grønlandere med uddannelse fra Danmark har svært ved at udtrykke deres viden på grønlandsk, også på områder som suverænt behandles i den 2-årige uddannelse.

Men det må være en forudsætning herfor, at den nye sprogbrug anvendes, også udover den snævre kreds omkring den 2-årige uddannelse. F. eks. at læremidlerne, der bruges dér, med tiden bliver udgivet som almene lærebøger. I denne forbindelse er det også vigtigt,

hvilken sprogbrug der vil blive anvendt på de sociale og pædagogiske uddannelser, der er planlagt omkring Seminariet.

Det er et uafklaret spørgsmål, hvordan et sådant sprogligt udviklingsarbejde skal gribes an. Man kunne tænke sig, at der bliver udarbejdet ordlister eller -bøger over centrale begreber og deres betegnelser – dette sker i noget omfang i en grønlandsk klasse i et børnehaveseminarium i Århus, og Landsrådets Sprogudvalg har også for nogle år siden udarbejdet lignende ordlister.

Men f. eks. i den grønlandske presse anvendes hyppigt forskellige betegnelser for det samme begreb.⁴ Da kendskabet til den grønlandske semantik (betydningslære) fortsat er temmelig ringe, er der vist ingen, der generelt kan afgøre, om en variabel sprogbrug er tegn på en uheldig sproglig forvirring eller blot tegn på en særlig fleksibilitet i det grønlandske sprog.

Det ville være meget interessant, om nogen tog dette emne op, f. eks. ved hjælp af nogle prøver i tekstforståelse hos forskellige læsere at undersøge, om de nye orddannelser, der anvendes i radio og presse og i den begyndende grønlandske lærebogsproduktion umiddelbart kan forstås korrekt af den grønlandsktalende befolkning, eller om de

forskellige betegnelser for samme begreb er en hindring for forståelsen.

Fremtiden.

Uddannelsen er foreløbig planlagt til at løbe til 1977, dvs. at det sidste hold tages ind i dette efterår. Uanset om uddannelsen således skal ophøre i sin oprindelige form, er det klart, at en lang række metoder og erfaringer kan overføres til andre uddannelser. Det vil nok i nogen grad ske ganske automatisk i de ovennævnte nye uddannelser ved Seminariet.

Men i de to år uddannelsen har kørt, har den klart vist behovet for grundforskning i grønlandske pædagogiske problemer og i det grønlandske sprog, specielt i undervisningssammenhæng, samt behovet for en institution, der kunne påtage sig udgivelse af pædagogiske lærebøger, på grønlandsk, om grønlandske forhold. Det må anses for en nødvendig forudsætning for det stigende antal grønlandssprogede uddannelsers succes, at der med tiden skabes et inuit-institut, eller alternativt oprettes en lærerhøjskole, i Grønland. Dette foretagende behøver naturligvis ikke at være en stor, bureaukratisk institution. Meget kan nåes under små og temmelig uformelle forhold.

Noter:

1 Jeg vil her takke rektor Stærmose, seminarieadjunkt Lars Møller Lund og viceskoleinspektør Kristian Olsen for lejlighed til at opholde mig på seminariet, ganske frit deltage i undervisningen og for mange interessante samtaler. Samme tak rettes også til de øvrige pædagoger, elever og andre, der venligt stillede deres tid til rådighed.

2 Se A. og I. Egede i A/G 1975 nr. 10, s. 8-9: „Ullumi ilisimasatta aqagu ilikkagassavut aala-

jangertussaavaat“ (det vi ved idag bestemmer hvad vi kan lære i morgen).

3 Se f. eks. Moses Olsen i A/G 1975 nr. 20, s. 10: „Nunarput pissusiviusunik tunngavilerlugu“ (lad vort land (-s politik) hvile på realiteter).

4 F. eks. i en artikel om kommunikation i A/G 1975 nr. 12, s. 8: Er der betydningsforskel på: tusagassiisarneq, atassuteqaqatigiinneq, eller er det bare forskellige, udmærkede forståede måder at udtrykke ét begreb på, der på dansk betegnes med „kommunikation“?